

Ka tes ta 'äe pō la rē?

Famori 'oris la agtāu ma fesi'ākiga ne fir'ākiga la pō se' ma la hō' pefā' ma'oi, ma hō' kokon ne fea 'e laloag ne 'os pure'aga. Nōnō ka 'äe, ne 'ou kāmāne'aga ne kāmānaga ma kāmānōhoga la agtāu ma ag ne la fir'āk ma fesi'āk iris, iā tē pumuet la 'äe la **hāiasoag** se iris, **fā'ia**, ma **rak'ākia**.

1. Hāiasoaga

'Io la 'äe ma famōr hoi'āk ne agtāu ma tē'i la noh ū, ma sousou 'e iris ne a'sokoa tē'i. Nōnō ka 'äe la uetnes tē'i, rak'āk a'taf pāu se le'et ne famōr ne agtāu ma tē'i ne 'eagke'ea iris 'esta tae la pelua tē'i ka 'äe la tēag'esea ma irisa la hāiasoagan iris tape'ma.

2. Fā' tē'i

Te' ne tē ne la fā' ma af'āk la a'fūmou'ākia tēet ne soko kop ma la tē pumuet nōnō ka ta sākior tēet la a'sok hūn se tē'i. Nōnō ka la vavhiān la a'sok, 'äe la pō se' ma la:

- Fā' tē ne soko ne sik ta māi rueruet ne sik ta māi 'e tēet ne soko
- Fakput ma matā' te' ne tē ne kop ma a'es'ao'āk 'e av ne tē te'is soko (physical evidence)
- Fā' av het ne tē ta soko, utut ne tē ta soko, ma famōr (ne sui'āk 'oris kelkelega) ne a'sokoa tē ta.

3. Rak'āk tē ne soko

'Äe la pō se' ma la rak'āk roa se ta ut garueagat ne rak'āk se le' puret ne famorit ne garue ma matā' se maj ta'ag - la pō se' ma la le' hoa' pas ta, le' matā' ut garueag ta ne le'et ne tār telefon 'e ut garueag ta. 'Äe la pō se' ma la rak'āk se ta le'et ne 'äe tuān'āk pāu sin ne la pō la hāiasoag se 'äe la rak'ākia tēet ne soko se ta le'et.

He' se 111 nōnō ka le'et la agtāu ma ta tē mamārut ne tē se leleit.

Rak'ākia ne tē'i la hāiasoag la matā'ua ma pārea 'os pure'aga, la ne'ne', ma noh sok'āk hāiasoaga.

Fū ag'esea 'e Aotearoa la agaia huag fesi'a

Fesi'ākiga ma fir'ākiga pō se' ma la sok se le'et ma ka tē'i la rēmane'āk 'is 'atakoa, 'os kāmāne'aga, 'os kāmānaga, kāmānōhoga, ma 'os pure'aga.

Te Kāwanatanga o Aotearoa
New Zealand Government

Te Kāhui Tika Tangata
Human Rights Commission

Nōnō ka ‘āe ā’āk ne ‘āe, ne ta le’et ‘āe ‘inea, ne ta kaupamorit tāe fesiā’ te’is iof’āk sin ‘e rēko kaupamorit ne iris mou sin, ‘oris rotu ma pilifi, ‘oris maf’āk ne iris fāat ne hānit, ‘oris hea’hea’ ne huga ma māūr fak ‘inoso, ‘oris maf ne fāu, ‘oris fup ‘af’af ne pipik, iā tē pumuet la rak’āk tē’i.

Fesi’a la pō se’ ma la rāe ‘e te’ ne kaina agā. Kamatam ‘e he’ ma nā ne as a’faiāg raksa’at se ta famorit se rar ne fāeag sām ne famori, online abuse, rēmane’āk ne tē ‘on famori, ‘us ne famori, ma rē kok ne famori. Ag ‘i ‘amnāk’āk la rēmane’āk ne rar famori ma hō’ fea ‘e laloag pure’aga hūn ma se famori ‘oris ‘inea ne sei iris.

Rak’āk ne tē’i tāe la a’jeamjeman pefā’ ma raksa’ ne la sokom hūn se fesi’āk tē ma tāla kel’ākim māi ofrāt hūn se raksa’ ne agtāu se hanue te’is ‘e rēko fesi’āk tē. ‘Amnāk te’is tāla a’vavhinaen la ut garueaga la matā’uā ma toak’ākia kaina ag se lelei ne a’a’soko, ka nā hāisoag tape’ ma, se iris ne agtāu ma tē’i.

Rak’ākia

Nōnō ka ‘āe kat rak’āk ra, ma ‘āmis kal pō ‘e ra la hāisoag.

‘Amis ‘inea ne rak’āk ma hāifāeag’āk ne tē ne soko kop ma la noanoa. Ma ‘on sal ma’oi sāe se ‘āea la rak’ākia tē’i ma pō hāisoag, hat tape’ma ut ne ‘āe la noh pār ka ū ma pō la fāeag’ākia tē ne soko ka kat ‘es ra ta le’et la ‘inea ne sei ‘āe.

Pirismāne

Nōnō ka le’et la agtāu ma ta tē mamārut ne ta tēet sok ‘e ‘on ‘ihete’, he’ mij pāu se 111.

Nōnō ka ta tēet sok vahia ma kat ‘es le’et agtāu ma ta tē raksa’at ne mamārut ‘e av heta’ag, rak’āk ‘e sal fo’ou te’is online se 105.police.govt.nz

Netsafe

Netsafe iā ut garueagat ‘e Niu Sirāgi ne kat hat ra se maj fak matanitū, ka kat garue fak pesnes ra la pō selen ne fupu, ne iof’āk ‘oris garue se pāeag ne famori ‘e ‘oris la a’es’ao’āk ne sal fo’ou te’is online. ‘Āe la pō se’ ma la rak’āk tē se lelei ne soksoko ‘e sal te’is online, hat tape’ma fāeag sām ne famori, ag mam’asa ma rē kok ne famori.

Sākior se netsafe.org.nz/report

Ne He’ se 0508 NETSAFE (0508 638 723)

Maj te’is Department of Internal Affairs: Countering Violent Extremism Online

Tim ne Digital Violent Extremism ‘e DIA tāe vāe la matā’uā famōr ne noh ‘e Niu Sirāgi la pār ka ū ‘e raksa’ ne soksok ‘e sal te’is online; ‘oris garuet la matā’uā ma toak’ākia forās’āk ne kaina rogrog ma tē se lelei ne la fup’ākia ma rak’ākia ag mam’asa ma a’ne’ne’ākia huāg ‘on famori la a’sokoa kaina ag ‘i.

Sākior se dia.govt.nz/Countering-Violent-Extremism

Crime Stoppers

Crime Stoppers iā ut garueagat ne kat hat ra se maj fak matanitū, ka a’sok garue hanis (independent charity); ‘oris garue la osia sal ne famori la pō la noh pār ka ū ma pō la fāeag’ākia ma rak’ākia tē ne soko ka kat ‘es ra ta le’et la ‘inea ne sei iris.

Iris la pō se’ ma la a’hele’uof rogrog ne ‘āe rak’ākia sin se ut garueag nono ne la taria, ka iris pā inea a’toton ma ke tē ne ‘āe ‘inea, ‘eagke’ea sei ‘āea.

Sākior se crimestoppers-nz.org/report

Ne he’ se 0800 555 111 la hāifāeag ma ta le’et ne majāu se ‘amnāk ne garue te’is.

Te Kāhui Tika Tangata Human Rights Commission

Maj te’is Human Rights Commission ‘oris garue la nā hāisoag, ne kat tōg ra ka ne kat ‘es ra ta le’et la ‘inea, se iris ne pā ‘es hāisoag ne rogrog hoi’āk ne pā gū’āk ta tēet ne sok ka kat noj fakfoh ra, ne ta tēet ne hat la sexual and racial harassment, ne fāeag mah ne hō’ kokon ka a’rū huāg.

Sākior se tikatangata.org.nz

Ne he’ se 0800 496 877

CERT NZ

CERT NZ ‘oris garue la taria ma ao potoa tē ne soksok ‘e sal fo’ou te’is cyber security ne la rēmane’āk Niu Sirāgi. Iris hāisoag se famōr ne agtāu ma tē se lelei ne soksok hūn se cyber security, ma nā rogrog ma puer’āk lelei.

Sākior se cert.govt.nz/report

Hāisoaga

‘Āe se ‘es ‘e a’hāet ne ‘āe noh pū’atā ne ‘āe ‘esea hes ta ka kat ‘es hāisoag ra.

Ma ‘on hāisoag la pō ‘e avat ma.

Victim Support

Nōnō ka ‘āe agtāu raksa’ hūn se kaoag ne foho, ‘inea ne tese ‘on raksa’ ne tē ne soko, hāisoaga la pō. Maj te’is Victim Support la pō se’ ma la hāisoag se ‘āe la ao potoa kokon ma raksa’ ne sok hūn se kaoag ne foho ma nā rogrog ne la hāisoagan ‘āe la ‘inea toton la’la’ ne foho.

Sākior se victimsupport.org.nz

Ne he’ se 0800 842 846

Hāisoaga se ‘Af’af ne Filo’u

Ma ‘on hāisoag ma sal fakgarue ma’oi ne la pō se tekāe te’is, hat tape’ ma rogrog ma hāisoag ne la pō ‘e telefon ta ne ‘e sal te’is online, ma hāisoag ne la pō la a’sok mafat se mafat.

Depression Helpline
He’ se 0800 111 757
Fā’ ta Fāeag Luket se 4202
Sākior se depression.org.nz

1737
He’ ne fā’ ta fāeag luket se 1737
Sākior se 1737.org.nz

Suicide Crisis Helpline
He’ se 0508 TAUTOKO

The Lowdown
He’ se 0800 111 757
Fā’ ta fāeag luket se 5626
Sākior se thelowdown.co.nz

Lifeline
He’ se 0800 LIFELINE
Fā’ ta fāeag luket se HELP or 4357
Visit lifeline.org.nz

Hāisoaga se Pure’aga

Maj te’is Neighbourhood Support Garue ma Pirismāne la ‘op’ākia kauāg famōr ne pure’aga la pō la a’hele’ua la ‘oris pure’aga la pār ka ū, ka ne’ne’ la taria pefā’i ma tē ne sok a’ferehiti ma noh hāisok’ākia ‘e te’ ne ava.

Sākior se neighbourhoodsupport.co.nz

Ne he’ se 0800 4 NEIGHBOURS

Police Liaison Officers

Iwi Liaison Officers
‘oris garue pumuet la rēfiā’ākia ma ao potoa tēkāe ne mou se ag fakhanua ma ‘ut’ākia se rere hākainagag ‘on Pirismāne ma famōr Māori.

Ethnic and Pacific Liaison Officers
Garue ‘e laloag pure’aga ‘e ut tūtū ne hanue te’is; ‘oris garue la a’fai se kokon ‘on famori ma la ‘ut’ākia se rere pure’aga ‘oris la noh pār ka ū ‘e tē ne soksoko.

Diversity Liaison Officers
‘Oris garue la hāisok’ākigen hāikainaagag ‘on Pirismāne ma famōr ‘e ‘os pure’aga ne hat la gay, lesbian, bisexual, transgender, intersex ma queer.

La hāifāeag ma ‘ou Liaison Officer ‘e ‘ou pure’ag ta, sākior se police.govt.nz/contact-us/local-contacts